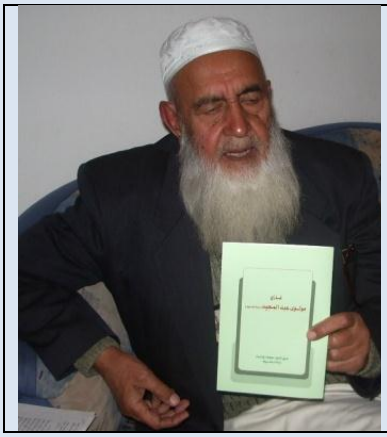

ليکونکي : پروفيسور عبدالله بختاني « خدمتګار »

د نشر نيټه : ۲۵ فبروری ۲۰۱۳ ميلادی

سولې او تفاهــم د ليارې مبلغ
دوکتور محمد سعيد « سعيد افغاني »

دوکتور سعيد افغاني زمونږ دهيواد مشهور عالم، ليکوال ، مولف، استاد او اجتماعي شخصيت وو ، چه تل يې د سولې ، ترقي ، وروړې ، برابرۍ او تفاهم لپاره مبارزه کوله . د دی نومیالي پوه دروند نوم هم په وطن کښې او هم د نړۍ په نورو هيوادنو کښې خپور او مشهور دی .

زيږيدنه ، کورنۍ او لومړنۍ زده کړې :

د لغمان د عمر زيو د خير آباد په کلي کښې ، يو ديني عالم او مشهور مدرس مولوی عبدالمجيد «ساپی » ژوند کاوه چه د خپل وخت له مشهورو مدرسانو څخه و ، او د ډيرو ديني عالمانو استاد وو.

د دوی په کاله کښې په « ۱۳۰۰ هجري شمسي » کال يو ماشوم وزيږيد او« محمد سعيد » و نومل شو .

دی ماشوم د خپل وړوکتوب په دوره کښې د خپل کلي له ماشومانو سره د خير آباد په خاوره خاپوړې کولې . پلاريې لوی مدرس او د تيګرو د ښار د جامع جومات خطيب او امام و . دهغه وخت له رسم او رواج سره سم مدرسانو به ددينې علومو طالبانو ته درسونه ويل .

د درسونو نصاب معلوم و . د تفسير ، حديث ، فقهي ، دحديث اسول ، دفقهي اصول ، صرف،

نحو ، بديع ، بيان ، معاني ، تجويد ، منطق او فلسفې باندی شامل و . ځينو متبحرو عالمانو به د دغو ټولو موضوع ګانو کاوه ، ځيني به په يوه ځانګه کښې مشغول وو چه د هغه وخت په اصطلاح د هماغه ځانګې عالم يا ملا بلل کيده ، لکه د فقهي ملا ، د حديث ، يا تفسير يا صرف ، يا نحو ، يا منطق ... ملا او داسې نور .
د خط ، حساب او نظم « ادبيات » لپاره بيل درسونه وو او استادان يی « ناظمان » بلل کيدل .
دوی سره ، د ديني علمونو طالبانو ، چه د هيواد له ګوټ ګوټ نه راتلل او د هغه کلي او شا و خوا کليو د خلکو په مرسته ، خيراتونو او صدقو ژوند کاوه .
محمد سعيد ، د خپل پلار د درس په حلقه کښې خپلې لومړنۍ زده کړې وکړی . د ديني موضوع ګانو ، او د صرف ، نحو ، منطق او معانی مبادې يی هلته ولوستل او همله ښايسته ښه ملا شو .

د عربی دارالعلوم شاګرد :

وروسته بيا محمد سعيد د کابل د عربي دارالعلوم په پنځم ټولګي کښې « د شرح ملاجامي » او نورو کتابونو تر از موينې وروسته شامل او په « ۱۳۲۵ هـ ش » کال د دغې مدرسې له دولسم ټولګي نه فارغ شو.

د کار پيل :

کله چه د مولوی محمد سعيد په سر ، د مولوي توب پکړی و ترل شوه ، سمدستي د کابل د عربي دارالعلوم د استاد په حيث وټاکل شو . بيا د ننګرهار د نجم المدارس د مدير « سر مدرس » په حيث مقرر شو .
يوځه موده د پوهنې د وزارت د مسلکی تدريساتو غړی شو چه ددينې مدرسو او نورو ښو ونځيو او ليسو ددينې درسي مضمونونو په چارو بوخت و . بيا بيرته د نجم المدارس مدير او وروسته د حبيبيې د ليسې ښوونکی شو .

ليکوال سعيد افغاني :

دی لا د عربي دارالعلوم شاګرد و چه قلم يی په لاس واخست او ورځپا نو او جريدو ته يې مقالې ليکې ، په دغه وخت کښی يی ځانته « افغاني » تخلص ټا کلی و . په دی صورت نوم يی « سعيد افغاني » او د مدرسی تر فراغت وروسته « مولوی سعيد افغاني » شو .
د دی وخت ليکنی د ده لو مړني او د شاګردی د وخت ليکنې دی چه د اجتماعي ، اخلاقي او ديني موضوع ګانو په باره کښې دي .

په نجم المدارس کښې ادب پالنه :

مولوی محمد سعيد افغاني ، لس کاله د نجم المدارس د مدرسی مديريت کړی او د ننګرهار د اد بي شاعرانه ويښ چاپير يال د هډی په تاريخي کلي کښی او سيدلی دی ، چيرته چه د هيواد د مشهور عالم مولانا نجم الدين اخونزاده (هډی صاحب) مزار دی .

مولوی سعيد افغاني د مدرسی شاګردان ليکوالي ، شعراو ادب ته هم تشويقول او هغوی روزل . د د ه په توجه او پالنه به د ننګرهار د ورځپاڼي او مجلــي پاڼي د نجم المدارس د شاګــردانو او استادانو په مقالو او شعرونو ډکيدلی .

په دغه وخت کښی مولوی سعيد افغاني د (النجم) په نامه ، د مدرسی لپاره ، په پښتو ژبه ، يوه اوه نيزه قلمي جريده هم چلوله چه مسوؤليت يی د ده په غاړه و .

د دی جریدی لو مـړی ګڼه د(۱۳۳۷ هجري شمسي) کال د میزان په ۳۰ مه خپره شوی ده . دا ګڼه او ځینې نورې ګڼې یې هم دا اوس زمونږ په لاس کښی دی او د قلمي جریدو ډیره ه ښه بیلګه ده .

په نجم المدارس کښی د مولوی سعید افغاني د مدیریت وخت هغو کلونو پورې ارتباط لري چه د ویښ زلمیانو ډله خوره شوی وه ،مګر ؛ د هغو مرام لا د لیکوالی په ډګر کښی او د لیکوالو په ذهن او ضمیر باندی نفوذ او تسلط درلود .

د پښتنو او بلو څو ورونو دملي آزادی د سرنوشت د ټاکلو موضوع د ورځي موضوع وه. د ننګرهار په ادبي چاپیریال ، د ننګرهار په ورځپانه او مجله کښی او د نجم المدارس په
مدرسه کښی د غو خبرو څرګند ځای درلود .

د مولوی سعید افغاني په برکت په نوموړی مدرسه کښی د لیکوالی کار ښه رونق ومون ، به دغو وختونو کښی زه هـم د ننګرهار د مجلي مدیر او د ورځپاڼي مرستیال وم او په نجم المدارس کښی می د ادب ، شاعری او لیکوالۍ له انکشاف سره مرسته کوله .

زما ښه په یاد دی چه په ملایانو کښی چه به چه خط زده کاوه ، نو د ځینو طالبانو او ملایانو له خوا به د « مهمل » په نامه یا دیده او « دعلم طالب » به نه بلل کیده .

د دغسی کسانو په باب به تل دوویل : « ورک یی کـړه ، مهمل سړی دی ، خط یادوی .. » دا د پردو ، په نیر بیا د انګریزی استعمار او امپر یالیزم دپټو سازمانوو شفاهی زهر ښندلو ، بد تبلیغ او غلط پروپاګند تاثیر وچه زمونز مذهبي ديني عالمان به یی له خط او کتابت او په دی وسیله ملی ادب او اولسی سیاست نه لیری ساتل . همدارنګه د خط او لیکوالی نه زده کول ، د دی سبب کیدل چه ددینی عالمانو فعالیت ، کار اومشغولیت یوازی په تدریس ، موعظو او امامت او کله لا په دم او دعاء چف او کف منحصر شی .

د لیکنی او تالیف مهم او اساسی علـمي کار تری پاته شي او دیني یو هنې زیات او منظم پر مخ تګ او انکشاف ونه کړی .

په دغسی ټولنو او وختونو کښی د مولوی سعید افغاني په شان خدمتونه سرته رسولی دی. نو موږی به هڅه کوله چه د مدرسی د طالبانو تر مینځ د شعر او ادب کار او سرګرمی زیاته شي . لیکني وشی ، او د مدرسی په جریره او دننګرهار په مجله او ورځپانه کښی خپري شی . کنفرانسونه جوړ شی ...

پخپله ده به هم د ننګرهار ورځپاني او مجلی ته ډیري ښی مقالي لیکلي . په دغو مقالو کښی « ننګرهارته یوه کتنه » دیادولو وړ ده . بله مقاله یی د « لغمان » د تاریخي پیښو او اوسني وضعی په باره کښی ده چې ماهم ور باندی تبصره لیکلي وه ، همدا رنګه د ننګرهار ددیني عالمانو د پیژندنې په لړ کښی د ده یوه په زړه پورې تحقیقي مقاله خپره شوی ده . په دی مقاله کښې دهغه وخت د ننګرهار د ولایت « اوسنی ننګرهار ، کونړ او لغمان ولایتونه » دیني عالمان معرفی شوی دی .

اخـلاق :

کله چه مولوی سعید افغاني د حبیبی د لیسی ښوونکی و . دلته یی هم د « اخلاق » په نامه د نوموړی لیسی لپاره اوه نیزه قلمی جریده لیکله . هغه به د « النجم » او « اخلاق » د جریدو زیاتره مضمونونه پخپله لیکل او نوری لیکني به یی هم له نظره تیریدلی .

که مونږ د دغو دوارو جریدو نومونو ته ځیر شوو ، نو له هغو نه هم دهغو د مسوؤل مدیر او موسس د نظر دقت څرګند یږی. په « النجم » کښې دهدی اخوندزاده صاحب مولانا نجم الدین د نامه او شخصیت یاد تازه کیده او په « اخلاق » کښې د کابل ښار په چاپیریال د لیسې د زده کوونکو ځوانانو اخلاقي روزنې او پالنې ته د مولوی صاحب توجه او عنایت ثابتیږی.

شعر او ادب :

دوکتور سعید افغاني له شعر او ادب سره ډیره مینه او علاقه لرله . په نجم المدارس کښې یی د شعر او ادب پاللو لپاره کار کړی دی .
په ساده ، روانو ، عام فهمو او خوږو الفاظو یی لیکنې کړی دی . دا د لیکنې یو ښه معیار دی .
لو ستونکی پری ښه پوهیږی او ډیره استفاده تری کوی .
نومورې د ادبي نثر یو شمیر پارچی هم لیکلي دی . په هغو کښې یی اجتماعي موضوع ګاني د ادبي نثر په شکل په انتقادی لهجه ځای کړی دی . د نو مورې دغه ډول پآرچی ما د« هیواد » په ورځپاڼه کښې خپری کړی دی .
د شعر په باره کښې به زه له ده سره خپل یو پخوانی صحبت رانقل کړم :
« .. مونز دغه خاطری یاد ولی . د « شعر » خبره منځ ته راغله ،
مولوی صاحب موسکی شو . راته یی وویل : ستا دهغه وخت دیو غزل کسر می تر اوسه یاد دی چه تا ویلي دی :

دمینی په جواری کښې بختانی نه یی زړه ویوړ
هستی چه یی له ویش زلمي ګټله دا ویده وه

دا غزل زما ډیر خوښ شوی او د هغه په پیروی ماهم یو شعر ویلی دی ... شعر زما ډیر خوښیږی زه هم له شعر ویلو سره علاقه لرم . په خپله می هم کله کله اشعار ویلي دی ...»
دا د ډیرو کالو دمخه خبری او خاطری دی .
زه نه پوهیزم چه اوس د ده هغه شعر یا نور شعرونه به چیرته وی ؟ خو دومره پو هیږم چه د ده په اجتماعي ، دیني او سیاسي لیکنو کښې ادبي خوږ والی او فصاحت شته او دا د ده علاقه له ادب او معیاری ژبې سره ښیي .

د ژوند بله مرحله :

کله چه دوکتو سعید افغاني په کال « ۱۳۴۷هـ ش» د مصر نه هیواد ته راغی ، نو دلته د اصلي ، مصنوعي او تصنفي سیاسي ډلو یو درب و . اخبارونه چالیدل، مظاهري او میتنګونه کیدل زنده باد او مرده باد ناری وهل کیدلي .. سلطنت د ټولو ځارنه کوله . هغه به یی کوله چه او به خپری او ماهیان و نیسي یا اختلافات واچوی او حکومت وکړی . په پته او ښکاره به یی د ارتجاع ګروپونو ملاتړ کاوه .

دوکتور سعید افغاني دیو رسیدلي پاخه تعلیمیافته په حیث ، د روښان په نامه عالي دارالمعلمین کښې د تاریخ د استاد په توګه مقرر شو . په دی وظیفه کښې یی و کولی شو و چه د هیواد په تاریخ کښې خپله مطالعه نور هم پراخه او ژوره کړی .

د شپږ سوو مخونو په شاو خوا کښې یی خپل یادښتونه را ټول کړی او « د افغانستان تاریخ » په نامه چاپ ته تیار کړی دی .

د هیواد په سیاسی فعالیتونو کښی له غور او مطالعی وروسته ، دوکتور سعید افغاني د کابل پوهنتون د استادانو او شاګردانو د دموکراتیک هلو ځلو پر خوا ودرید .
د همدی لامله نومړی یو ځل د کابل پولی تخنیک د استادانو د استازی په توګه ، د کابل پوهنتون د استاذانو د اتحادیی غړی شو او بل ځل د دغی اتحادیی د عالی شورا په مرستیالی انتخاب شو او په میرانه به یی د استاذانو او شاګردانو او بالوسیله د هیواد د خلکو د دموکراتیک حقونو او غوښتنو دفاع کوله .

په دی دول دوکتور سعید افغاني په دی مرحله کښی هم دیو عالم ، استاد او مولف په توګه د تدریس ، تالیف او لیکنو کار کاوه او هم د یوه با درده با احساسه وطنپال په دول د ملی دموکراتیک نهضت په ګټه د پوهنتون په سیاسی او صنفی فعالیتونو کښی مثبت رول لوباوه .

د سلطنت د سقوط نه وروسته د سردار محمد داود په جمهوریت په وقت کښی ، د دکتور سعید افغاني ، په ستره محکمه کښی په قضایی او علمی چارو او مطالعاتو بوخت و .

په همدی کلونو کښی ، دوهم ځل لپاره د خدای کورته ولاړ . هغه د لومړی ځل د حج فریضه ، په هډی کښی د اوسیدو په وخت ، په ځای کړی وه .

لیکنـي :

دوکتور مولوی سعید افغاني ، د خپلی لیکوالی په څلو یښت کلنه دوره کښی ، په پښتو ، دری او عربي ژبو ګڼ شمیر مقالی لیکي دی ، پخپله ده ، دخپلو کتابو شمیر « وه دیرش» او مقالو شمیر له « یونیم زورونه » زیات تخمین کړی دی .

دغه مقالي د هیواد په خپرونو : ننګرهار ، اصلاح ، انیس ، هیواد او پامیر په ورځپاڼو ، ننګرهار ، کابل ، عرفان ، پیام حق او قضا مجلو ، د افغانستان او مصر په رادیو ګانو ، په مذهبي ، فلسفي ، اجتماعي ، سیاسي او تاریخي موضوع ګانو باندی خپړی شوی دی .

وفـات :

د « ۱۳۶۳ » د حوت په اوومه ، د « ۱۹۸۵ » د فبروری ۲۵ مه ، د افغانستان د طبی علو مو اکـادمی په روغتون کښی ، د دوکتور مـولوی محمد سعید « سعید افغاني » مهربان ، خواخوږي او تپاند زړه ودرید .

په سبایی په کابل کښی ، د جابر انصار علیه الرحمة مزار تر څنګ دشهدای صالحین په هدیره کښی په در ناوی خاورو ته و سپارل شو .

د جنازی په مراسمو کښی دولتی شخصیتونو ، د کابل د ښار علماء و ، روحانیونو، لیکوالو، استادانو ، شاګردانو، د اسلامی شئونو، د علمأو او روحانیونو دشورا، د علومود اکادمی او دلیکوالو داتحادیی غړو، او په سلګونو دوستانو او علاقه مندانو برخه اخستی وه .

او د دی ستر ضایعه په مناسبت زمونږ دهیواد او دوستو هیوادونو مذهبی او روحانی ټولنو ، د پښتو ، دری او عربی ژبو د لیکوال ، مولف او خطیب ، دینی عالم او اجتماعی شخصیت په مړینه د خواشینی او تسلیت پیغامونه استولی دی .

دوفات د تاریخ قطعه :

دغه قطعه ما لیکی ده او د دوکتور سعید افغاني د شناختی د مرمرو په ډبره کنیدل شوی ده :

په لـوستلو ، لـــو لـو لـو او لیکــلـو

د پـو هنــی د ډ یـو ی لانـدی کــارونــه

فضـیلت او شـرافـته سره تــیر شـول

په(دوکتورسعید افغاني) دری شپیته کلونه

« دوکتور سعید افغانی » د ابجد په حساب « ۱۹۲۲» کیږی ، چه دا د نومورې د تولد میلادي کال دی . هغه « دری شپیته کلونه » ژوند تیر کړي دي چه د اسلام د پیغمبر حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم د ژوندانه له کلونو سره برابر دی .

چه پر « ۱۹۲۲ » باندی « ۶۳ » واچوو بیا نو « ۱۹۸۵ » تري جوړیږي او دایي د وفات میلادي کال دی .

لنډیز :

په دوکتور سعید افغاني باندی ، د هغه د ژوندانه کلونه ، په لوستلو ، تدریس کولو ، لیکلو ، تالیف ، موعظو او خطابو تیر شو ، هغه به دسولي ، امنیت ، تفاهم ، دوستي ، وروري ، برابري ، اجتماعي عدالت او انساني کرامت لپاره په دم ، قدم او قلم مبارزه کوله .

دی پسی و چه د هیواد ملایان ، د علم طالبان او نورو خلک د نوی ژوندانه په مترقي لارو چـارو پوه او منور ځوانان او روښانفکره زلمیان د دین له مبادیو سره آشنا شي او د ملی فرهنګ او دیني اخلاقو رعایت وکړی .

هغه یو ملي ، مترقي ، مذهبي شخصیت و چه تل د خلکو او اولس د ضرورت غوښتنو د ملاتړ په لیکو کښی دریدلي دی . په زلمیتوب کښی یی د ویښ زلمیانو له هدفونو څخه روحیه اخستی او دهغو ننګه یی کړی ده . په سفر کښی یی د خپل هیواد تاریخي او فرهنګي ویاړنی نورو اولسونو ته معرفي کړی دی .

د ژوندانه د پو خوالي په عمر یی د هیواد د خلکو د ملی دموکراتیک غور زنګ ملاتړ کړی دی او د دین د حقیقتونو د ځرګندولو په ذریعه یی هغه ارتجاعي دسیسي افشا ء او شنډی کړی چه زمونږ د خلکو ، وطن او نهضت په ضد وی .

د ژوند د پای په کلونو کښی یی د سراسری سولي او امنیت او ملي روغي جوړي د تامین لپاره یی هڅه کوله ، په هیـواد او نړی کښی یی سوله او تفاهـم غوښت او کاریی ورته کاوه ...

خدای دی یی وبخښي

عبدالله بختاني « خدمتگار »

www.said-afghani.org ـ بارگشت به صفحه اصلی

هره لیکنه د لیکوال خپل نظر دی او خپله دلیکوال اند څرگندوی
استفاده از مطالب سایت « ارگان نشراتی صلح و تفاهم مولانا سعید افغانی » با ذکر مأخذ آن آزاد است